

Waarom zou je stemmen?

Veel mensen zullen in maart weer stemmen in de illusie dat het uitmaakt wat ze aankruisen. Helaas, dat doet het niet.

Het is niet zo dat goede politici worden verkozen als je stemt, en slechte politici als je niet stemt. Niet omdat alle politici even slecht zijn (dat kan ook), maar omdat zelfs als er een hemelsbreed verschil zit tussen bijvoorbeeld een Klaver en een Wilders, je individuele bijdrage verwaarloosbaar is. De verkiezingsuitslag is wat het is, ongeacht jouw stem.

Hetzelfde geldt voor een serie andere kwesties: geen vlees eten zal niet zorgen dat er minder dieren geslacht worden, eerlijke kleding kopen zal de werkomstandigheden elders niet verbeteren, minder plastic gebruiken zal de plasticsoep niet laten verdwijnen, en meer geld doneren zal de ongelijkheid in de wereld niet opheffen.

Het probleem: anderen. Alleen als een grote groep consumenten vlees in de schappen laat staan (stel, de meerderheid van de Nederlanders), zal de industrie zich aanpassen. Alleen als je met een grote groep anderen op GroenLinks stemt (zeg), zal er iets veranderen. Grote groepen kunnen een verschil maken; individuen kunnen niets.

Waarom dan toch stemmen? Sommigen zeggen dat het je “democratische plicht” is. Dat lijkt me onzinnig. Hoe kan het je democratische plicht zijn om nutteloze handelingen uit te voeren? Er is wel wat beters te verzinnen voor de democratie dan energie verspillen aan een stem zonder effect (zelfs een anti-dictatoriaal spandoek uit je raam hangen is dan beter).

Toch kunnen er goede redenen zijn om te stemmen. Maar het verhaal erachter kost meer werk dan we doorgaans aannemen. Ik zal twee kansrijke redenen bespreken.

Een: je kunt stellen dat zelfs als je stem geen verschil maakt het zogeheten “verwachte nut” van stemmen toch nog hoger kan zijn dan dat van thuisblijven.

Twee: je kunt stellen dat niet-stemmen kan leiden tot “medeplichtigheid” aan de verkiezing van een desastreuze politicus.

Verwachte nut

Stel dat 10 miljoen mensen stemmen. In de Tweede Kamer zijn er 150 zetels te vergeven, wat betekent dat je dan 66.667 stemmen nodig hebt om jouw favoriete politicus in een zetel te helpen (en een veelvoud daarvan om te zorgen dat die partij de minister-president mag leveren). Stel nu ook dat die groep gehaald wordt, en dat jij één van de stemmers bent in die groep. In dat geval zou je denken dat jouw stem een verschil heeft gemaakt.

Klopt. Echter is de kans dat je tot zo'n groep behoort minuscuul. Als de groep net iets groter was geweest, dan was jouw stem overbodig geweest (de drempel was immers al behaald). En als de groep net iets kleiner was geweest, dan was jouw stem ook nutteloos geweest (de drempel werd immers toch niet gehaald). In beide gevallen had je beter iets anders kunnen doen met je tijd.

Toch is dit maar een deel van het verhaal, volgens verwachte nutsaanhangers. Het hangt er namelijk helemaal vanaf wat er op het spel staat. Stel dat het extreem

belangrijk is dat jouw kandidaat wordt verkozen; deze politicus gaat zorgen voor heel veel goeds in de samenleving, terwijl andere kandidaten er een puinhoop van zullen maken. In dat geval moet je, grofweg, de minuscule kans dat je een verschil zou maken afwegen tegen het nut die het op zou leveren. In dat geval kan het verwachte nut van jouw stem weldegelijk hoog genoeg uitvallen, en jou een reden bezorgen om je huis uit te komen.

Je kunt het vergelijken met het oversteken van een gemiddeld rustige straat zonder te kijken. De kans dat er een ongeluk gebeurt is klein. Maar *als* het gebeurt, is de schade groot. Dus kun je maar beter kijken. Zo ook met stemmen. De kans dat Wilders minister-president wordt is klein. Maar *als* het gebeurt, is de schade groot. Dus kun je maar beter stemmen.

Het idee is eenvoudig, en breed toepasbaar op andere kwesties (wel of niet vlees boycotten, wel of niet de auto laten staan, wel of niet eerlijke kleding kopen, etc.). Weeg de minuscule kansen op een betere wereld af tegen wat er op het spel staat (bio-industrie, klimaatopwarming, uitbuiting, etc.).

Toch kan de uitwerking redelijk ingewikkeld worden. Om het verwachte nut van een handeling te bepalen moet je namelijk van alle mogelijke uitkomsten de kansen nagaan (die in het geval van stemmen afhangen van de totale groep stemgerechtigden, het aantal stemmen die nodig zijn om een bepaalde kandidaat te verkiezen, en het stemgedrag van andere kiezers voor zover je daar informatie over hebt), als ook waardes aan deze uitkomsten toekennen en een getal plakken op het verschil tussen Wilders en Klaver (bijvoorbeeld).

En zelfs als het verschil tussen de kandidaten ertoe doet, kan de kans op de verkiezing van je favoriete kandidaat nog zo klein zijn dat het verwachte nut van stemmen lager uitvalt dan dat van thuis te blijven.

Medeplichtigheid

Voorgaande zal niet iedereen tevreden stellen. Het verwachte nutsverhaal laat immers ruimte voor situaties waar je *niet* hoeft te stemmen (en *geen* vlees of fast fashion hoeft te boycotten). Zelfs in zulke gevallen, zo kan de gedachte zijn, heb je een reden om mee te doen.

En hoogstwaarschijnlijk krijg je je verwachte nutsberekening ook niet helemaal rond, zal je genoeg moeten nemen met een schatting, en vraag je je af of er geen andere, *eenvoudigere* reden bestaat om je huis uit te komen.

Welnu, een tweede voorstel is dat je met te stemmen medeplichtigheid aan de verkiezing van een desastreuze kandidaat kan voorkomen. Stel, Wilders wordt verkozen tot minister-president, terwijl jij bent thuisgebleven. In dat geval zouden we kunnen zeggen dat je medeplichtig bent aan de verkiezing van Wilders. Je hebt weliswaar niet *op* hem gestemd; maar je hebt ook niets gedaan om zijn verkiezing te voorkomen—in tegenstelling tot iedereen die wél is gaan stemmen op een andere kandidaat.

Deze oplossing is weer breed toepasbaar. Door fast fashion te boycotten ben je niet medeplichtig aan uitbuiting, door je auto te laten staan ben je niet medeplichtig aan vervuiling, door vlees uit je dieet te halen ben je niet medeplichtig aan de bio-industrie, en door een substantieel percentage van je inkomen te doneren ben je niet medeplichtig aan de ongelijkheid in de wereld.

Toch is deze reden omstreden. Allereerst: is stemmen eigenlijk wel nodig om medeplichtigheid te voorkomen? Kun je niet beter een groot spandoek uit je raam rollen (bijvoorbeeld) om medeplichtigheid te voorkomen? Stel dat je dat inderdaad

doet en je voert ook nog andere campagnes tegen Wilders, dan kunnen we je moeilijk medeplichtig aan zijn verkiezing noemen.

Belangrijker nog: hoezo kan ik medeplichtigheid voorkomen door iets te doen dat toch geen verschil maakt? Stel dat alle tussentijdse peilingen richting Wilders wijzen, er werkelijk niets meer aan zijn verkiezing is te veranderen, en ik ga net voor de stemlokalen sluiten nog even mijn stem uitbrengen om medeplichtigheid te voorkomen. Dat lijkt niet bepaald een goede reden om te gaan stemmen.

Wellicht kun je als oplossing aandragen dat je alleen medeplichtigheid kan voorkomen—terugkerend naar de eerste reden—als het verwachte nut van stemmen hoog genoeg is. Als het zeker is dat Wilders verkozen wordt, is het verwachte nut van op iemand anders stemmen nul, en kun je, zo zou het idee zijn, geen medeplichtigheid voorkomen door te gaan stemmen.

Het probleem is dan alleen dat je nog steeds achter het verwachte nut moet zien te komen, en heb je weer te maken met de moeilijkheden die daarbij gepaard gaan.

Ter afsluiting

Kortom, verrassend genoeg is het redelijk lastig om een goed verhaal van de grond te krijgen. Het filosofische debat over gezamenlijke handelingsproblemen (zoals verkiezingen) is nog in een te vroeg stadium om stellig positie in te kunnen nemen. Ga ik zelf stemmen? Zeker. Maar de reden op basis waarvan ik dat ga doen schort ik nog even op.

//

Jan Willem Wieland is universitair docent aan de Vrije Universiteit Amsterdam en doet o.a. onderzoek naar—en geeft onderwijs over—gezamenlijke handelingsproblemen, waar hij de oplossingen van Derek Parfit, Shelly Kagan, Julia Nefsky, e.a. onder de loep neemt. Contact: jjwwieland@gmail.com

Gepost op: *Bij nader inzien*, 2017